

Ганна Фандєєва

Сакральне і профанне у середовищі Інтернет

Hanna Fandeyeva

Sacred and profane in the Internet environment

The article is devoted to the opposition sacral – profane in the Internet environment. Internet is considered as a new means of communication for the church. Changes in mass communications entail changes in the identity of the person, and this in turn affects to religion.

Keywords: sacred, profane, symbol, sign, religion, Internet

Стаття присвячена опозиції сакральне – профанне у середовищі Інтернет. Інтернет розглядається як новий засіб комунікації для церкви. Зміни у засобах комунікації тягнуть за собою зміни ідентичності людини, а це в свою чергу впливає на релігійність.

Ключові слова: сакральне, профанне, символ, знак, релігія, Інтернет

Релігія в інформаційному просторі – одна з найскладніших і в той же час найширше обговорюваних тем останнього часу.

Проблемою сакрального займалися багато мислителів – Р. Отто, Р. Барт, Р. Кайуа, М. Еліаде, С. Л. Франк, В. С. Соловйов, С. Н. Булгаков, Е. Н. Трубецькой, А. Ф. Лосєв, В. В. Вінокуров. Питанням релігії у кіберпросторі займається Аллен Дауні, Мірза Бабаєв, Федорова М. В. та ін. Однак проблема сакрального і профанного мало розроблена у світлі входження людства в епоху інформаційного суспільства, зокрема – опозиція сакрального та профанного у віртуальному просторі Інтернету. Тому заявлена тема є актуальною.

Віртуальну реальність неможливо пізнати без розуміння знакової культури. Поняття знака і символу є одними з основних в семіотиці і в науці взагалі. Мова – це засіб спілкування, знак – носій смислу, символ – це знак, який не тільки зображує деякий об'єкт, але й несе в собі додатковий сенс. За допомогою символу людина знайшла спосіб передачі інформації засобами, переважаючими можливості мови. Крім наочно-образної форми, вони передають абстрактні ідеї і поняття. Сим-

воли є домінуючими засобами релігійної комунікації. Релігійна комунікація – це відносини, в процесі яких відбувається передача та обмін інформацією релігійного змісту за допомогою визначеної для кожної релігії системи знаків¹. Навіть просте спілкування всередині релігійної організації виявляється символічно насиченим. Найвище ж своє розкриття релігійні символи отримують в ритуальній практиці. Специфіка релігійного символу полягає в забезпеченні тісного зв'язку між міфом (віровченням) і ритуалом (культової діяльністю) за рахунок інтеграції воєдино сакральної та профанної реальності. Релігійні символи дозволяють виявити сакральне в профанному. Ці символи не пов'язані з явищами і предметами реального світу, вони не співвідносяться ні зі знаком, ні з алегорією, ні з іншими семантичними категоріями. Релігійні символи являють справжню цінність самі по собі, тому основний їх зміст – аксіологічний. В умовах поширення технічних засобів передачі інформації на чисельно великі і розосереджені аудиторії релігія стає формою масової комунікації.

У релігійному житті люди мають справу з сакральним як властивістю, яка притаманна деяким речам (об'єктам культу), деяким людям (царю, жерцєві), деяким просторам (святилища, храму), деяким моментам часу (Воскресенню, Різду). У світі немає нічого, що було б священне саме по собі і однаково священне для всіх. Священними стають звичайні речі. Зовні вони не змінюються, але стають в уявленні віруючих зовсім іншими речами, з якими не можна обходитися, як колись, на свій розсуд, вони викликають страх і шанування, стають небезпечними і «забороненими» – тим, до чого не можна наблизитися, не загинувши. Ці два роди речей – сакральне і профанне – не можуть зближуватися: від зіткнення з профанним сакральне втрачає свої особливі якості. Профанне і сакральне повинні бути розділені, ізольовані один від одного, і в той же час – вони необхідні для життя: перше – як середовище, в якому розгортається життя, друге – як те, що його творить, як сила, від якої людина залежить і все-таки може зважитися вловити її і вжити у своїх інтересах².

Будь-яке релігійне уявлення про світ будується на протиставленні сакрального і профанного. Сьогодні характеризується стиранням меж між сакральним та профанним. Особливо це помітно у кіберпросторі, який представляє собою знакову реальність. Нині священнослужителі інтенсивно використовують Інтернет як засіб комунікації для широкої

проповіді. Практикується сповідь через електронну пошту. Інтернет дає можливість відвідувати віртуальні храми, в яких можна запалити віртуальну свічку. Таким чином відбувається «обоження мирського» і «обмирщення церковного». Це деформує семіотичну систему релігії та її аксіологічний зміст: релігійні цінності втрачають свою значущість, а утилітарні явища та ідеї сакралізуються. В результаті люди стають менш релігійними. Це доводять дослідження американських вчених, які свідчать, що ще в 1990 р. близько 8 відсотків населення США не мали ніякого релігійного уподобання. До 2010 р. цей показник зріс більш як у два рази і склав 18 відсотків. Ця різниця становить близько 25 млн осіб, котрі якимось чином втратили свою релігію. Аллен Дауні серед факторів, які вплинули на цей процес, виділяє падіння релігійного виховання, збільшення кількості людей, які отримали освіту на рівні коледжу і масове використання Інтернету³. Саме використання Інтернету за останні два десятиліття викликало значне падіння релігійної приналежності, на думку дослідника. З цим можна погодитись, якщо розглядати Інтернет як засіб комунікації. Комунікація працює на закріплення та стабілізацію соціокоду, на збереження відповідності між масивом знання та світом діяльності, тобто між сакральним та профанним. Комунікація в середовищі Інтернет зазнала деяких змін, що не могло не відбитися на ідентичності людини.

Бесіди через Інтернет не є якоюсь абсолютною новинкою в нашому житті. В історії Церкви існувало духівництво на відстані. Є величезні томи листування відомих російських духівників XIX ст., листи єпископа Феофана Затворника, листування оптинських старців. Ми бачимо сліди цього листування і в XX ст., зокрема «Листи Валаамського старця» схиігумена Іоанна, листи ігумена Никона (Воробйова) до своїх духовних чад. Відмінність ось в чому. Всі перелічені випадки не припускали анонімності. Це було спілкування людей, які до того зустрічалися в реальному житті. Інтернет же припускає анонімність і водночас можливість стороннього погляду на особисте листування⁴.

Звісно, інформаційний простір – лише поверхнева оболонка духовного життя людини. Однак без цієї оболонки неможлива соціалізація поколінь, що входять у життя. Саме тому зміни у засобах комунікації тягнуть за собою зміни ідентичності людини, а це в свою чергу впливає на релігійність.

- ¹ Федорова М. В. Религиозная коммуникация: сущность и специфика современного состояния // Science time. – С. 230-240.
- ² Гараджа В. И. Социология религии. Учебное пособие для студентов и аспирантов гуманитарных специальностей. – М.: Наука, 1995 – С. 90.
- ³ How the Internet Is Taking Away America's Religion [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.technologyreview.com/view/526111/how-the-internet-is-taking-away-americas-religion>.
- ⁴ Кураев А. Интернет мало что меняет в жизни христианина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ierei-korenev.ru/list/internet.html>.